

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

245555

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา
และนัยเพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทย
กรณีศึกษา : จุดผ่านแดนช่องจอม จังหวัดสุรินทร์

บัญญัติ สาลี

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1)

พ.ศ. 2552

สัญญาเลขที่ RDG5110031

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

245555

การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา
และนัยเพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทย
กรณีศึกษา : จุดผ่านแดนช่องจอม จังหวัดสุรินทร์

บัญญัติ สาลี

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1)

พ.ศ. 2552

ชื่อโครงการวิจัย	การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาและ นัยเพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย กรณีศึกษา : จุดผ่าน แดนช่องจอม จังหวัดสุรินทร์
ผู้วิจัย	บัญญัติ สาลี
ปีที่วิจัย	2552
ผู้สนับสนุนการวิจัย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นโยบายชาติและ ความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1)

บทคัดย่อ

245555

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกกรอบและทิศทางในการวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามโดยยึดคำ
สำคัญเป็นมโนทัศน์ (conceptualization) ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่ และวัฒนธรรม โดยใช้
แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องการปรับตัว และแนวคิดเรื่อง
ชายแดน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม การปรับตัวของกลุ่มชาติ
พันธุ์เขมร และความสัมพันธ์เชิงนโยบายของผู้คนในพื้นที่และรัฐชาติในบริบททางกายภาพและ
ความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยตั้งคำถามในการวิจัย 2 ประเด็น คือประเด็นในเรื่องปรับตัว
ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรการใช้พื้นที่กับนโยบายชายแดนของประเทศไทยและกัมพูชาและประเด็นเรื่อง
ลักษณะการความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายแดน

ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา แต่เดิมรัฐได้มองเพียงเขตแดน (boundary)
เส้นแบ่งเขตแดน (borderline) และ พรหมแดน (frontier) จึงทำให้รัฐกำหนดนโยบายเสริมสร้างการ
ควบคุมและพัฒนาทางพื้นที่มากกว่าที่จะมองสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ชายแดน เช่นนโยบายเกี่ยวกับ
เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า เป็นต้น งานวิจัยนี้จึงเน้นการมองผู้คนในพื้นที่ชายแดนที่เลื่อน
ไหลและซับซ้อนโดยเฉพาะอยู่ในช่วงโลกาภิวัตน์ ผู้คนในพื้นที่ชายแดนต้องผ่านประสบการณ์ทั้งที่
เกิดจากอำนาจรัฐเป็นผู้กระทำและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เลื่อนไหลเข้าไปสู่พื้นที่
ชายแดนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป เช่น การค้าขาย การท่องเที่ยว และการพนัน เป็นต้น
ผู้คนในพื้นที่จึงต้องอยู่ภายใต้การปรับตัวเพื่อการดำรงชีพอยู่ได้อย่างปลอดภัย

245555

การชั่งชั่งให้ความหมายและการปะทะปฏิสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ระหว่างผู้คนกับรัฐ และผู้คนกับผู้คนผ่านความทรงจำสะท้อนให้เห็นลักษณะการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมผู้คนชายแดนที่ปรับเปลี่ยน กลืนกลาย และเลื่อนไหลไม่คงที่

นโยบายการจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยไม่ได้คำนึงถึงผู้คน และวัฒนธรรมพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทั้งในลักษณะข้ามแดน สังคมในชุมชน และการจัดการบริหารพื้นที่ในด้านต่าง ๆ โดยที่รัฐเป็นผู้กระทำการโดยตรง

and culture of people in the borderland that have been adapted, assimilated, and mobilized.

The political management borderland of national states does not concentrate on people and cultural space and causes various problems for border crossing, the community, and the social management in various areas, the smuggling. Government officials, interest groups benefit to the consumer and the border. Hence, the solution of the above problems is the subject to the government.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) และมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่สนับสนุนมาโดยตลอด ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร วัชชวัลค์ ผู้อำนวยการฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ(ฝ่าย 1) ที่อนุมัติและให้โอกาสนักวิจัยรุ่นใหม่ที่ไม่เคยผ่านงานวิจัยเชิงนโยบายเลย ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.เดชา ตั้งสีฟ้า ที่ปรึกษาที่ทุ่มเทแรงใจแรงกายโดยไม่ย่อท้อตั้งและผลักดันนักวิจัยจากเป็อกตมอวิชาแห่งวิชาการ ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูพักตร์ สุทธิสา ผู้ประสานงานที่ทำให้กำลังใจด้วยคำหวานและหวานล่อม เพื่อนักวิจัยก็มีส่วนช่วยให้นักวิจัยเข้มแข็งด้วยการวิจารณ์อ่านฉีกถึงงานวิจัยซึ่งกันและกัน ขอขอบคุณ โอกาสนี้

เบื้องท้ายแห่งงานวิจัย ขอขอบคุณวิเชียร พลสยม คุณโสม ทะนงใจ และนิสิตที่ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลและร่วมเดินทางในเส้นทางที่ผู้คนเลื่อนไหลซับซ้อนและซ่อนเงื่อนในอาณาบริเวณชายแดน ขอขอบคุณผู้คนชายแดนชายขอบชุมชนบ้านด่าน บ้านไอร์เสม็ด และเจ้าหน้าที่รัฐทุกท่านที่ให้ข้อมูลอย่างจริงใจและจริงแท้

ผลงานวิจัยนี้จึงผลักดันให้สันติภาพเกิดในพื้นที่ชายแดน ให้ผู้คนมองเห็นผู้คน รัฐมองเห็นผู้คน และผู้คนก็มองเห็นรัฐ เพื่อร่วมสร้างสันติภาพด้วยกัน

บัญญัติ สาลี

นักวิจัย

15 สิงหาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
คำถามหลักในการวิจัย	6
ระเบียบวิธีวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
วิธีดำเนินการวิจัย	10
กรอบแนวคิดทฤษฎีและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	11
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	27
กระบวนการผลักดันผลงานดังกล่าวออกสู่การใช้ประโยชน์	29
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์ ผู้คน พื้นที่ และการเปลี่ยนแปลง	
ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เขมรและความสัมพันธ์กับรัฐไทย	30
คัมภีร์ ผ่านกระบวนการสร้างความเป็นอื่นกับคำว่า “ขอม กับ เขมร”	33
จากเขมรป่าดงสู่ความเป็นคนอีสานใต้	35
กลุ่มชาติพันธุ์เขมรกับสงคราม คอมมิวนิสต์ และการเมืองเรื่องคนชายขอบ	39
พัฒนาการช่องจอม บริบทพื้นที่ และผู้คนชายในชายแดน	42
การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของผู้คนในชายแดน	64
บทที่ 3 ตลาดชายแดนกับการปะทะปฏิสัมพันธ์แห่งกลุ่มชาติพันธุ์	
กลุ่มชาติพันธุ์เขมรกับตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าช่องจอมและตลาดโอรส์เสม็ด	78
มอเตอร์ไซค์รับจ้างในตลาด	91
ผู้คนในตลาดกับพยานรักต่างรัฐ : พ่อเขมรไทย แม่เขมรกัมพูชา	93

บทที่ 4 การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่ชายแดนช่องจอม	
การปรับตัวระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เขมรเอง	97
การปรับตัวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น	106
การปรับตัวกับการชวงชิงพื้นที่ก่อนและหลังพัฒนาพื้นที่ชายแดน	111
การปรับตัวกับการจัดการทรัพยากรและรัฐชาติ	117
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะและข้อโต้แย้งแนวคิดทฤษฎี และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย	125
ข้อเสนอแนะและโต้แย้งทางแนวคิดทฤษฎี	126
ข้อเสนอแนะ	127
บรรณานุกรม	131
ภาคผนวก	135

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนผังมโนทัศน์ที่เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิจัย	13
ภาพที่ 2 แผนผังการนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิจัย	23
ภาพที่ 3 แผนผังภาพรวมในการศึกษาวิจัย	24
ภาพที่ 4 แผนที่ภาพรวมบริเวณพื้นที่ช่องจอม เมื่อปี พ.ศ. 2484	44
ภาพที่ 5 แสดงแผนที่บริเวณบ้านด่านและช่องจอมในปี พ.ศ. 2484	45
ภาพที่ 6 จุดผ่านแดนช่องจอม	46
ภาพที่ 7 แสดงบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านด่านแต่เดิม ก่อนย้ายไปที่ตั้งปัจจุบันในปี 2504	55
ภาพที่ 8 แสดงแผนผังชุมชนบ้านด่านที่ตั้งปัจจุบัน	57
ภาพที่ 9 แผนผังชุมชนบ้านด่าน หมู่ 1 บ้านด่านพัฒนา หมู่ 14 และบ้านหนองกระหม่อม หมู่ 18	58
ภาพที่ 10 ที่ตั้งหมู่บ้านโอรส์เสม็ด	60
ภาพที่ 11 แผนที่ตั้งหมู่บ้านโอรส์เสม็ด	61
ภาพที่ 12 ภาพตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าชายแดนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์	80
ภาพที่ 13 ภาพแสดงชาวบ้านด่านขับรถมอเตอร์ไซด์ลากรถเข็นขนส่งสินค้าหน้าตลาดฯ	84
ภาพที่ 14 ร้านกาแผนเทียเตอร์	85
ภาพที่ 15 ประตูเข้าตลาดใหม่โอรส์เสม็ด	87
ภาพที่ 16 ป้ายประกาศเตือนห้ามนำเข้าหมูหรือปลอม	88
ภาพที่ 17 ป้ายประกาศรณรงค์ทางการ	90
ภาพที่ 18 ป้ายประกาศห้ามข้าราชการที่ไม่ได้รับอนุญาตผ่านแดนจากผู้บังคับบัญชา	91
ภาพที่ 19 มอเตอร์ไซด์รับจ้างรับส่งนักเรียนชาวกัมพูชาที่มาเรียนในโรงเรียนบ้านด่าน	104
ภาพที่ 20 รถขายกาแฟไทยแท้กาแพ	105
ภาพที่ 21 รถขายกาแฟคนไทยกาแพ	106
ภาพที่ 22 ภาพแสดงกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนบ้านด่านปัจจุบัน	107
ภาพที่ 23 แสดงพื้นที่บริเวณชุมชนบ้านด่าน	117